

HLAVA OSMÁ: NÁRODY A VLASTI

240

Slyšel jsem, zase jednou poprvé – předehru Richarda Wagnera k *Mistrům pěvcům*: je to okázalé, přeplaté, těžké a pozdní umění, jež má takovou hrdost, že ke svému pochopení předpokládá zívou přitomnost celých dvou staletí hudby: – Němce ctí, že se tato hrdost nepřepočítala! Co je tu namícháno šťav a sil, co ročních dob a obzorů! Zní nám to hned starodávně, hned cize, drsně a nezrale mladě, je to právě tak svěvolné jako pompézně-tradiciční, nezřídka šelmovské, ještě častěji zemité a hrubé – má to oheň a odvahu a zároveň mdlý, znavený povrch plodů, jež dozrávají příliš pozdě. Proudí to zeshora a plně: a náhle okamžik nevy-světlitelného zaváhání, jakoby mezera, rozervěší se mezi příčinou a následkem, tlak, jenž vyvolává sny, takřka noční můra – ale už se opět šíří a mohutní starý proud blaženství, přebohaté libosti, starého a nového štěstí, *velice* v to počítaje potěšení umělce ze sebe sama, které nechce skrývat, udivené šťastné spoluvědění o mistrovství zde vynaložených prostředků, nových, nově nabytých a nevyzkoušených uměleckých prostředků, jak nám chce zřejmě prozradit. Venkoncem žádá krásu, žádá jih, nic z jemné jižní světlosti nebe, žádná grácie, žádný tanec, sotva nějaká vůle k logice; dokonce jistá neohrabanost, jež je ještě podržena, jako by nám umělec chtěl říci: „patří k mému úmyslu“, těžkopádné roucho, cosi svěvolně-barbarského a slavnostního, změt učeních a důstojných drahocenností a krajek; cosi německého, v nejllepším i nejhorším smyslu slova, cosi německým způsobem mnohoznačného, nevymezeného a nevyčerpitelného, jakási německá mohutnost a kypivost duše, jež se nebojí skrytí za rafinesami úpadku – jež se možná tam teprve cítí nejlépe; pravý, tvzí znak německé

HLAVA OSMÁ: NÁRODY A VLASTI

141

duše, která je zároveň mladá a přesaralá, příliš sešlá a ještě příliš bohatá budoucností. Tento druh hudby nejlépe vyjadřuje, co si myslím o Němcích: jsou předvčerejší a pozitější – *nenajíť ještě žádný dnešek.*

241

My „dobří Evropané“: i my máme hodiny, v nichž si od srdce zavlascenčíme, upadneme a propadneme se k starým laskám a omezením – právě jsem toho podal názorný příklad –, hodiny nacionálního vzednutí, patriotického sklíčení a vcelíjakých dalších starodávných návratů citu. Těžkopádnější duchové, než jsme my, se možná s tím, co se u nás omezuje na hodiny a během hodiny odbude, vypořádávají až za delší dobu, jedni za půl roku, druhí za půl života, vždy podle rychlosti a síly, s níž tráví a „vyměňují látky“. Ano, dovedl bych si představit tupé váhavé rasy, které by i v naší rychlé Evropě měly zapotřebí celá půlstaletí, aby překonalily takové aravistické záchvaty vlastnění a lpění na hroudě a přišly opět k rozumu, chci říci k „dobrému evropanství“. A právě když rozjímám nad touto možností, přihodí se mi, že se stanu svědkem rozhovoru dvou starých „patriotů“ – zdá se, že oba špatně slyšeli, a proto mluvili tím hlasitěji: „Ten toho o filosofii ví a má o ní mínění jako nějaký sedlák nebo kadet“ pravil jeden, „ten je ještě nevinný. Ale co na tom dnes záleží! Žijeme ve věku mas: před vším masovým se padá na kolena. A podobně i v politice. Státník, který jim vystaví novou babylónskou věž, nějakou nestvůrnou říši a moc, je pro ně velký“ – co záleží na tom, jestliže my opatrnější a zdrcenlivější zatím ještě neopouštíme starou věru, že jediné velká myšlenka propůjčí nějakému činu a nějaké věci velikost. Dejme tomu, že by nějaký státník přivedl svůj národ do takové situace, že by pak musel provádět, velkou politiku; pro niž je od přírody špatně vybaven a připraven: takže by tento národ musel své staré a jisté cnosti obětovat nějaké nové, pochybné průměrnosti; – dejme tomu, že by nějaký státník odsoudil svůj

národ vůbec k politizování, zatímco dosud měl tento národ na práci a k přemýšlení cosi lepšího a v základě své duše se nemohl zbavit opatrného odporu k neklidu, prázdnu a hluchému hašení vskutku politizujících národů: - dejme tomu, že by takový státník popíchl ospalé vášně a tužby svého lidu, učinil by z jeho dosavadní plachosti a záliby v přeshlapování stranou poskvrnu, z jeho cizinectví a tajné nekompečnosti pak provinění, znehodnotil by mu jeho nejnítěrnější slony, obrátil by mu svědomí naruby, jeho ducha učinil úzkým, jeho vkus, nacionálním - jákžei státník, který by toto vše učinil, státník, za kterého by jeho lid musel po všechny budoucí časy, pokud by nějaké měl pykat, takový státník že by byl *velký?* - „Bezpochyby!“ odvětil mu druhý starý patriot zprudka, „jinak by to byl *nedokázal!* Možná byl šleň, že něco takového chtěl? Ale možná bylo všechno velké-na-začátku, jen šleňe?“ - „To je zneužívání slovi!“ vzkřikl jeho společník, „silní silně! silně a šleňe! *Nikolai Velké!*“ - Starí mužové se evidentně rozpálii, když si své „pravdy“ takto křičeli do tváře; já však, ve svém štěstí a ve svém „mimo“, jsem uvažoval o tom, jak brzy bude silný ovládnut silnějším; a také, že duchovní zplodění jednoho národa bývá vyváženo prohloubením národa jiného. -

242

At už tomu, v čem se nyní hledá význačný znak Evropanů, říkáme „civilizace“ nebo „zlidštění“ nebo „pokrok“; at už tomu říkáme prosť, bez chvály či hany, politickou formou *demokratické* hnutí Evropy: za vším tímto morálním a politickým popředím, na něž se takovými formulacemi poukazuje, probíhá nesmírný *fyzio-logický* proces, který stále-mohutně - proces vzájemného připo-
dobňování Evropanů, jejich rostoucí vymaňování se z podmínek za nich vznikají klimatiky a stavovskys vázané rasy, jejich vzrůstající nezávislost na každém *určitém* milieu, jež by se chtělo po staletí stejnými požadavky zapisovat do duše a těla - tedy pozvolný vzesup bytostně nadnárodního a nomádského druhu člověka,

jehož charakteristickým znakem, mluveno fyziologicky, je maximálně rozvinuté umění a síla přizpůsobivosti. Tento *proces vzniku Evropana*, který může být ve svém tempu pozdržen velkými zvraty, ale možná právě tím nabývá na vehemenci a hloubce a roste - sem patří dnešní bouřlivý nápor „národního citu“, a také právě se vznáhající anarchismus -, tento proces dospěje pravděpodobně k výsledkům, s nimiž jeho naivní podporovatelé a vychalovači, apoštolové „moderních idejí“ počítají asi nejméně. Tytéž nové podmínky, za nichž bude v zásadě probíhat vyrovnávání a zprůměňování člověka - v prospěšné, pracovitě, mnohostranně využitelné a zaměstnatelné stádní zvíře člověk - jsou nanejvýš vhodné k tomu, aby daly vzniknout výjimečnému člověku nejnebezpečnějších a nejpodmanivějších kvalit. Neboť zatímco ona přizpůsobivost, která ohledává a zkoumá stále se měnící podmínky a s každým pokolením, téměř s každým desetiletím počíná novou práci, vůbec neumožňuje *možnost* typu; zatímco celkový dojem z takových budoucích Evropanů bude pravděpodobně dojem různých upovídáných, povolných a vysoce využitelných dělníků, kteří jako chléb vezdejší *potřebují* pána, někoho, kdo rozkazuje; zatímco demokratizace Evropy směřuje k vytvoření typu připraveného k *otroctví* v nejménějším smyslu: bude se muset, v jednotlivých a výjimečných případech, *silný* muž vynout v ještě silnějšího a bohatšího, než možná dosud kdy byl - díky bezpředsudečnosti svého školení, díky nesmírné mnohostrannosti cviku, umění a masky. Chtěl jsem říci: demokratizace Evropy je zároveň nedobrovolnou institucí k pěstování *pyramy* - a to v každém smyslu, i v tom nejduchovnějším.

243

S potěšením slyším, že se naše Slunce vydalo rychlejším pohybem k souhvězdí *Herkula*: a doufám, že si člověk na této Zemi bude počínat jako Slunce. A my napřed, my dobří Evropané! -

244

Existovala doba, kdy bylo zvykem významenávat Němce označením „hluboký“: teď, kdy nejlásplnější typus nového němectví hledá zcela jiné poety a ve všem, co má hloubku, postarádá nejspíše „říznost“, je takřka přiměřené a vlastenecké zapochybovat, zda jsme se kdysi onou chvílí nepodvedli: ba zdali německá hloubka není v podstatě něco jiného a horšího – a něco, čeho se, bohudíky, chystáme s úspěchem zbavit. Pokusme se tedy podívat na německou hloubku jinak: není k tomu zapotřebí nic než malá vřisake německé duše. – Německá duše je především mnohostanná, různého původu, spíše přes sebe a na sebe poskládaná než skutečně vybudovaná: za to může její původ. Němec, který by se chtěl opovážit tvrzení, že „dvě duše dlí, achi! v mé hrudi“, by ošklivě minul pravdu, či lépe, zůstal by za pravdou o mnoho duší nazpět. Jako národ nejstrašnějšího smíšení a propletení ras, možná dokonce s převahou před-árijského prku, jako „národ středu“ v každém smyslu jsou Němci neuchopitelnější, obsáhlejší, rozporuplnější, neznámější, nevypočitatelnější, překvapivější, dokonce hroznější, než jsou samy sobě jiné národy – vymykají se *defini*ci a již tím jsou zoufalstvím pro Francouze. Němce vyznačíte, že u nich nikdy nevymře otázka „co je německé?“. Kotzebue znal své Němce zajisté dobře: „Jsmo poznání“ volali s nadšením – ale i *Sam-dová* se domnívala, že je zná. Jean Paul věděl, co činí, když rozhořčeně kritizoval Fichtovy prolihané, avšak patriotické lichotky a nadsázky – ale je pravděpodobně, že Goethe o Němcích smýšlel jinak než Jean Paul, i když mu s ohledem na Fichta dával za pravdu. Co si Goethe vůbec myslel o Němcích? – Ale on se o mnoha věcech kolem sebe nikdy nevslovil zřetelně a po celý život věděl, jak nakládat s citlivým mlčením: měl k tomu pravděpodobně dobré důvody. Jisté je, že mu tvář nerozjasnil „osvobozovací války“ ani Francouzská revoluce – události, kvůli níž *nové promyslel* svého Fausta, ba celý problém „člověka“, byl zjev Napoleonův. Známe Goethova slova, v nichž, jakoby z ciziny, s netrpělivou tvrdostí

odsuzuje to, nač jsou Němci hrdi: slavnou citlivost německé myslí definuje jednou jako „shovívavost k cizím i vlastním slabším“. Křivdí jim tím snad? Pro Němce je typické, že jim člověk sotva kdy úpnlě křivdí. Německá duše má v sobě chodby a chodbíčky, jsou v ní prohlubně, skryše, sklpení; její nepořádek má v sobě kouzlo tajemna: Němec se vyzná v klkatých cestách k chaosu. A tak jako každá věc mluje své podobenství, mluje Němec mračna a vše, co je nejasné, proměnlivé, soumravné, vlnké a zatažené: pociťuje vše nejisté, nedotořené, posouvající se a rostoucí jako „hluboké“. Němec sám *není*, on se *děje*, „vyvíjí se“. „Vývoj“ je proto vlastním německým nálezem a návrhem ve velké říši filosofických formulí: vládnoucí pojem, který ve spojení s německým pivem a německou hudbou pracuje na poněmčení celé Evropy. Čizinci stojí s údivem a okouzlením před hádankami, které jim dává protikladnost povahy v samých základech německé duše (kterou Hegel uvedl v systém, Richard Wagner pak ještě zhudebnil). „Dobromyslný a potměšilý“ – takové spojení, protismyslné ve vztahu ke každému jinému národu, se bohužel až příliš často osvědčuje v Němceku: žijte jen nějaký čas mezi Šváby! Těžkopádnost německého učence, jeho společenský nevkus se až hrozivě dobře snaší s niterným provazozlezcetvím a lehkou smělostí, již se už všichni bohové naučili bát. Chcete-li mít demonstrovánu „německou duši“ ad oculos, pohleďte jen do nitra německého vkusu, do německých umění a zvyků: jaká to selská lhostejnost vůči „vkusu“! Jak tu stojí vedle sebe to nejušlechtlejší a nejsprostší! Jak nepořádné a bohaté je celé toto hospodářství duše! Němec svou duši *vleče*; vleče vše, co prožívá. Svě zážitky tráví špatně, nikdy se s nimi „nevyravná“; německá hloubka je často jen těžké-zdlouhavé „trávení“. A jako všichni ze zvyku nemocní, všichni dyspeptici mají sklon k pohodlí, tak i Němec mluje „otevřenost“ a „bodrost“: jak je to *pohodlné*, být otevřený a bodrý! – Je to dnes možná ten nejnebezpečnější a nešťastnější převlek, v němž se Němec vyzná, tato důvěrná, vsřícná, kary odkrývající německá *poctivost*: ta je jeho

vlastním mefistrofelským uměním, s ní to ještě „daleko dotáhne“! Němec se uvolní, hledí přitom věrněma modrýma prázdnýma německýma očima – a v mžiku její cizina zamění s jeho noční košilí! – Chtěl jsem říci: at už je „německá hloubka“ cokoli – docela mezi námi si přece dovolíme se jí zasmát? –, učiníme dobře, budeme-li i nadále chovat její zdání a dobré jméno v úctě a nevyzněme-li příliš snadno svou starou pověst národa hloubky za pruskou „říz-nost“ a berlínský vtip a Sandovou. Je od národa clytré, když se uplatňuje, když se *nechtá* vnímat jako hluboký, nešikovný, dobro-myslný, poctivý, jako nechytivý: mohlo by to dokonce – být hluboké! A nakonec: člověk má dělat svému jménu čest – nejmenujeme se nadarmo „täusche“, Täusche...*

245

„Staré dobré“ časy jsou ty tam, vzpívaly se v Mozartovi: – jaké štěstí *pro nás*, že k nám jeho rokočko ještě promlouvá, že jeho „dobrá společnost“, jeho něžná blouznivost, jeho dětinská radost ze všeho čínského a títrného, jeho zdvořilost srdce, jeho touha po zdobném, zamilovaném, tanečním, k slzám dojmavém, jeho víra v Jih může ještě apelovat na nějaký *zbytek* v nás! Ach, jednou s tím bude konec! – ale kdo by pochyboval, že ještě dříve nás přejde chuť chápat Beethovena! – který byl přece pouhým dozvukem stylového přechodu a stylového zlomu, a *nikoli*, jako Mozart, dozvukem velkého evropského vkusu, trvajícím po staletí. Beethoven je přechodnou příhodou mezi starou věchou duší, jež se neustále rozpadá, a budoucí mladistvou duší, jež neustále *přichází*; na jeho hudbě leží ono šero mezi věčným ztrácením a věčným přebujelým doufáním – totéž světlo, do něhož byla Evropa ponořena, když snila s Rousseauem, když tancila kolem revolučního strumu svobody a nakonec taktika uctávala Napoleona. Avšak jak rychle bledne teď právě *tento* pocit, jak těžké je dnes už jen *vědět*

* Täusche – Täusche – deutsche – tj. klamaví.

o tomto pocitu – jak cize zní našemu uchu řeč onoho Rousseaua, Schillera, Shelleyho, Byrona, v nichž *společně* přišel ke slovu týž osud Evropy, který dokázal pět v Beethovenovi! – Německá hudba, jež přišla poté, patří do romantiky, to znamená, v historických souvislostech, do ještě kratšího, ještě prchavějšího, ještě povrchnějšího hnutí, než bylo ono velké meziaktí, onen přechod Evropy od Rousseaua k Napoleonovi a k vzestupu demokracie. Weber: ale čím je *nám* dnes Čarostřelec a Oberoni! Nebo Marschnerův Hans Heiling a Uprí! Ba dokonce i Wagnerův Tannhäuser! To je odeznělá, byť nikoli ještě zapomenutá hudba. Celá tato hudba romantiky nebyla navíc dost vznešená, nebyla dost hudbou, aby měla právo vystupovat i jinde než v divadle a před davem; od samého počátku byla hudbou druhého řádu, a mezi skutečnými hudebníky hrála malou úlohu. Jinak tomu bylo s Felixem Mendelssohnem, oním alkyónským mistrem, který byl pro svou lehkost, čistost, obštastrnější duši brzy uctíván a právě tak brzy zapomenut: jako krásná *náhoda* v německé hudbě. Co se však týče Roberta Schumanna, který bral vše těžce a byl od počátku také těžce brán – on je tím posledním, kdo založil nějakou školu: nechápe me dnes mezi sebou jako štěstí, jako vydechnutí, jako osvobození, že právě tato schumannovská romantika byla překonána? Schumann, na útěku do „saského švýcarska“ své duše, utvářený zpola wertherovsky, zpola jean-paulovsky, rozhodně ne beethovenovsky! rozhodně ne byronovsky! – jeho manfredovská hudba je přehmat a nedorozumnění hranicící s bezprávím –, Schumann se svým vkusem, který v podstatě byl vkusem *malým* (totiž nebezpečnou, mezi Němci dvojnásob nebezpečnou tendencí k tíhě lyrice a citovému opojení), jsa neustále stranou, vždy plaše na odchodu a v ústraní, ušlechtilé útloučiny, rozplývající se v samém anonymním štěstí a samé bolesti, holčičí a od samého počátku noli me tangere: * tento Schumann byl v hudbě už událostí pouze *něme-*

* Nedotykej se mne. (Srv. Jan 20, 17.)

kou, nikoli evropskou, jakou byl Beethoven, jakou, v ještě obsáhlejší míře, byl Mozart –, v něm hrozilo německé hudbě její největší nebezpečí, že totiž ztratí *blas pro daši Evropu* a upadne do pouhého vlastencemí. –

246

Jakým utrpením jsou německy psané knihy pro toho, kdo má *třetí ucho*! Jak rozmrzele stojí nad ztěžka se převalujícím bahnem zvuků beze zvuku, rytmiů bez tance, které se u Němců nazývá „knihou“! A což teprve Němec, který *čte* knihy! Jak líně, jak zdráhavě, jak špatně čte! Kolik Němců asi ví a vyžaduje na sobě vědomost o tom, že v každé dobré větě tkví *umění* – umění, které chce být uhodnuto, má-li být věta pochopena! Nepochopí například její tempo: a věta sama je nepochopena! Ze člověk nesmí být na pochybách o rytmicky rozhodujících slabikách, že narušení příliš přísné symetrie je třeba cítit jako záměrné a přitěžlivé, že je třeba nastavit jemně trpělivé ucho každému staccatu, každému rubatu, že se smysl uhaduje ze sledu samohlásek a dvojhlásek a z toho, jak křehce a bohatě se mohou zbarvovat a přebarvovat podle svého sousedství: kdo z Němců, kteří čtou knihy, je dost ochoten uznat takové povinnosti a požadavky a slyšet v jazyce tolik umění a úmyslu? Nakonec pro to člověk právě „nemá sluch“: a tak nejsou slyšeny ty nejsilnější protiklady stylu a nejjemnějším umělectvím je *mrbáno* jako před hluchými. – Takové myšlenky mi táhly hlavou, když jsem zaznamenal, jak neomalené a bez sebemenšího ponutí jsou zaměřování dva mistři v umění prózy, jeden, jemuž slova kamou váhavě a chladně, jakoby ze stropu vlhké jeskyně – počítá s jejich duřím dopadem a ozvěnou, a druhý, který se svým jazykem zachází jak s ohbným kordem a od paže až po špičky nohou cítí nebezpečně štěstí chvějivé přeosuté čepce, jež se chce zakousnout, zasvištět, zaříznout. –

247

Jak málo má německý styl společného, se zvukem a sluchem, dosvědčuje skutečnost, že právě naši dobří hudebníci píší špatně. Němec nečte nahlas, ne pro ucho, nýbrž jen očima: odložil si přitom uši do zásuvky. Antický člověk čel, pokud čel – stávalo se to zřídka –, sám sobě, a to nahlas; lidem bylo divné, četli-li někdo potichu, ptali se sami sebe, proč. Nahlas: to znamená se všemi vznachy, ohyby, zvraty tónu a proměnami tempa, z nichž měl antický veřejný svět potěšení. Tehdy byly zákony psaného stylu tytéž jako zákony stylu mluveného; a jeho zákony závisely zčásti na podivuhodném vzdělání, rafinovaných potřebách ucha a hrtanu, zčásti na síle, výdrž a moci antických plic. Souvětí je, ve smyslu starověku, především fyziologický celek, uzavřený jedním nadechnutím. Taková souvětí, která najdeme u Demosthena, u Cicerona, dvakrát stoupající a dvakrát klesající a to vše v rámci jednoho nadechnutí: to jsou požity pro antické lidi, kteří uměli ocenit velkolepost, jedinečnost a složitost v přednesu takového souvětí, protože k tomu byli sami školeni: – my vlastně vůbec nemáme právo na velké souvětí, my moderní, krátkodeší v každém smyslu! Oni starí byli přece vesměs v mluvě diletanti, tudíž znalci, tudíž kritiky – tím své řečnický doháněli k nejzazšímu; stejně jako v minulém století, kdy všichni Italoové a všechny Italky uměly zpívat, dosáhla u nich vrcholu virtuosita ve zpěvu (a tím i umění melodický). V Německu však existoval (až na nejnovější dobu, kdy ostýchavě a neohrabaně počíná rozpínat své mladé perutě jakási tribunová výřečnost) vlastně jen jeden druh veřejného a přibližně uměleckého řečnictví: a to řeč z kazatelny. Jediné kazatel v Německu věděl, kolik váží slabika, kolik slovo, zdali věta bije, skáče, valí se, běží, dobíhá, pouze on měl svědomí ve svých uších, až příliš často špatné svědomí: neboť existuje dost důvodů pro to, že právě Němec téměř vždy dosahuje zdanosti v řečnictví příliš pozdě. Mistrným dílem německé prózy je také právem místné dílo jejího největšího kazatele: *bible* byla dosud nejlepší němec-

kou knihou. Vedle Lutherovy bible je téměř všechno ostatní jen „literaturou“ – věcí, jež nevyrostla v Německu, a proto také nevyrostla a nevyrůstá do německých srdcí, jako to dokázala bible.

248

Existují dva druhy génia: jeden, který především plodí a plodit chce, a druhý, který se rád dá oplodnit a rodí. A právě tak existují mezi genialními národy takové, jinnž připadl ženský problém těhotenství a tajný úkol formování, vyzrávání, zavřívání – řekové například byli národem tohoto druhu, rovněž Francouzi; a jiné, které musí oplodňovat a stávat se příčinou nových řádů života – podobně jako Židé, Římané a, otázkou ve vsí skromnosti, Němci? –, národy trápené a vznikované neznámými horečkami a puzeené samy ze sebe, aniž se zmožly na odpor, zamílované a dychtivé po cizích rasách (takových, jež se „dají oplodnit“) a přitom panovačné jako vše, co si je vědomo bohatých plodivých sil, a tudíž „Boží milostí“. Tyto dva druhy génia se hledají, jako muž a žena; ale také si navzájem nerozumněji – jako muž a žena.

249

Každý národ má své vlastní pokrytectví, a nazývá je svými ctnostmi. – To nejlepší, čím je, člověk nezná – nemůže znát.

250

Zač vděčí Evropa Židům? – Za mnohé, dobré i zlé, a především za jedno, jež patří k největšímu dobru i největšímu zlu zároveň: za velký styl v morálce, stráživost a majestát nekonečných požadavků, nekonečných významů, za celou tu romantiku a vznesenost morálních problémů – a tudíž právě za nejpodmanivější, nejchoulostivější a nejvybranější část oněch barevných her a svodů k životu, v jejichž pozdním mihotání žhne dnes nebe naší evropské kultury; její večerní nebe – a možná dohořívá. My artisté mezi diváky a filosofy jsme za to Židům – vděční.

251

Je třeba se s tím nějak smířit, že národu, který trpí nacionální neurotičností a politickou citizádostí a trpět jimi chce, se na duchu vynoří lejaký mrak a porucha, zkrátka menší záchvat zhloupnutí: například u Němců dneška tu hloupost antifrancouzská, tu antižidovská, tu antipolská, tu křesťansko-romantická, tu wagneriánská, tu teutonská, tu pruská (jen pohlédme na ty ubohé historiky, ty Sybely a Treitzschky a jejich tlusté svázané hlavy) a jak se všechna nazývají, tato drobná zamíření německého ducha a svědomí. Budíž mi prominuto, že ani já, při krátkém smělém pobytu ve velmi infikované oblasti, jsem té choroby nezůstal zcela ušetřen a začal se již zamýšlet, jako všichni ostatní, nad věcmi, které se mne pranic netýkají: tot první znak politické infekce. Například o Židech: slyšme. – Nesetkal jsem se ještě s žádným Němcem, který by byl Židům náklonný, a byt bylo odmítání vlastního antisemitství ze strany všech opatrnických a politických osob sebe-nepodmíněnější, přece se ani tato opatrnost a politika zdaleka nezaměňují proti druhu toho pocitu samého, nýbrž jen proti jeho nebezpečné nemírnosti, a zvláště proti nevkusným a hanebným projevům tohoto nemírného pocitu – v tom se nesmíme mylit. Že Německo má Židy až dost, že německý žaludek, německá krev má potíže (a ještě dlouho potíže mít bude) s tím, aby se s takovým kvantem „Židů“ i jen vyrovnala – tak jako se s ním vyrovnal Ital, Francouz, Angličan, v důsledku zdatnějšího trávení: to je zřetelná výpověď a řeč obecného instinktu, jemuž je třeba naslouchat, podle něhož je třeba jednat. Žádné další Židy už nepouštět! A zejména směřem na Východ (i do Rakouska) uzavřít všechny brány!“ tak přikazuje instinkt národa, jehož duch je ještě slabý a neurčitý, takže by mohl být snadno smazán, snadno vytlačěn silnější rasou. Židé jsou však nade vsi pochýbnost nejsilnější, nejhouvernatější a nejčistší rasa, jež teď žije v Evropě; dokáží se prosadit i za nejhořších podmínek (dokonce lépe než za příznivých), kvůli ctnostem, jež by dnes leckdo rád označil za hříchy – přede-

vším díky resolutní víře, jež se nemusí stydět před „moderními idejemi“, proměňují se, pokud se proměňují, vždy jen tak, jako ruská říše dobývá – jako říše, která má čas a není věčnější: totiž podle zásady „tak pomalu, jak jen možno!“ Myslitel, jemuž leží na svědomí budoucnost Evropy, bude, při všech projektech, jež u sebe činí o této budoucnosti, počítat s Židy stejně jako s Rusy, jako s nejjistějšími a nejpravděpodobnějšími faktory ve velké hře a velkém měření sil. To, co je dnes v Evropě nazýváno „národ“ a je vlastně spíše res facta než nata (ba mezitím se už k nerozeznání podobá res facta et picta*) je v každém případě čímsi vznikajícím, mladým, snadno posouvateľným, ještě žádnou rasou, natož pak takovým aere perennius,*** jako je židovský druh: tyto „národy“ by se měly mít ostrážít na pozoru před každou horkokrevnou konkurencí a každým nepřátelstvím! Že by Židé, kdyby chtěli – nebo, kdyby je k tomu někdo nutil, jak tomu zřejmě chtějí antisemité –, už teď mobili mít převahu, ba doslova nadvládu nad Evropou, je jisté; že o to neustávají a takových plánů si nečiní, právě tak Zatím chtějí a přejí si spíše, dokonce s určitou vtravostí, aby byli v Evropě, Evropou vstřebáni a vsáti, prahnou po tom, aby konečně někde zakotvili, byli povoleni a váženi a aby nomádskému životu, „věčnému Židovi“ dali cíl; a tento tah a tlak (který možná již sám vyjadřuje zmínění židovských instinktů) by měl být postřehnut a vyslyšen: možná by za tím účelem bylo užitečné a správné vykazat ze země antisemitské ukřičence. Vyslyšen se vši oparností, s výběrem; asi tak, jak to činí anglická šlechta. Je nablíední, že nejsnáze by se s nimi mohli spojit silnější a již zřetelněji vyprofilované typy nového německví, například urozený důstojník z Mar-ky: bylo by nanejvýš zajímavé sledovat, zda by se k dědičnému umění rozkazování a poslouchání – v obojím je uvedená země

* Věc udělaná než zrozená.

** Věci smyšlené a namalované.

*** Trvalejší kov (Florantius).

dnes už klasická – nedal přidat, připřístovat génius peněz a třeplivosti (a především trocha ducha a duchovnosti, jichž se na uvede-ném místě notně nedostává). Avšak zde se sluší, abych své roz-pustilé němčení a slavnostní řečnění přerušil: neboť se již dotýkám své vážnosti, tedy „evropského problému“, jak mu rozumím, pěstování nové, Evropské vládnoucí kasty. –

252

Není to žádná filosofická rasa – tihle Angličané: Bacon zname-ná úloak na filosofického ducha vůbec, Höbbes, Hume a Locke po-nižení a snižení hodnoty pojmu „filosof“ dle než na století. Proti Humeovi povstal a zvedl se Kant; Locke byl ten, o němž Schelling směl říci: „Je méprise Locke:“ v boji proti anglicko-mechanistic-kému zpřimativnění světa byli zajedno Hegel a Schopenhauer (i s Goethem), oba tito nepřátelští bratři-géniové ve filosofii, kteří tíhli k protikladným pólům německého ducha a činili si přitom bezpráví, jak to činí právě jen bratři. – Čeho se v Anglii nedostává a vždy nedostávalo, to věděl až moc dobře onen půllherec a rétor, nevkusný poplencec Carlyle, jenž se snažil skryt pod vášnivými grimasami to, co o sobě věděl: totiž čeho se nedostávalo Carlyleovi – vlastní moci ducha, vlastní blouby duchovního pohledu, zkrátka filosofe. – Taková nefilosofická rasa se vyznačuje tím, že se přisně drží křesťanství: potřebuje jeho dreziuru ke „znormalizování“ a zlid-štinu. Angličan, temnější, smyslínější, se silnější vůlí a brutálnější než Němec – je právě proto, jako ten hrubější, také zbožnější než Němec: má křesťanství právě více zapotřebí. Pro jemnější chřípi má i toto anglické křesťanství ještě pravou anglickou příchut spleenu a alkoholického excessu, proti nimž je z dobrých důvodů křesťanství používáno jako léčivý prostředek – tedy jemnější jed proti hrubšímu: jemnější otrava je vsažitku u neotesaných náro-dů již pokrokem, stupněm ke zduchovnění. Anglická neotesanost

* Pohrdám Lockem.

a selská vážnost se tak křesťanskou gestikulací a modlením a zpěvem žalmů ještě nepřijatelněji převléknou, správněji: vylouží a reinterpretují; a pro onen dobytek opileců a hýřilů, který se kdysi učil morálně chrochat pod mocí metodismu a nejnověji zas jako „armáda spásy“, může být křeč pokání opravdu relativně nejvyšším výkonem „humanity“, k němuž ho lze povznést: tolik můžeme bez obav připustit. Co však ještě i na nejhumnějším Angličanovi uráží, je jeho nedostatek hudby, řečeno podobensvím (a bez podobensvím): ve hnutích své duše a svého těla nemá takt a tanec, ba ani touhu po taktu a tanci, po „hudbě“. Poslechněte si, jak mluví; podívejte se, jak ty nejkrásnější Angličanky *chodí* – v žádné zemi světa není krásnějších holubů a labutí – a konečně: poslechněte si, jak zpívají! Ale žádám příliš mnoho...

253

Jsou pravdy, které nejlépe rozpoznají průměrné hlavy, protože jim jsou nejpříměnější. Jsou pravdy, které působí svůdně a podmanivě jen na průměrné duchy: k této možné nepřijemné větě se cítíme puzeni právě teď, od té doby, co se duch cyných, avšak průměrných – Angličanů – uvedu Darwina, Johna Stuarda Millla a Herberta Spencera – chystá – ovládnout střední region evropského vkusu. Ovšem, kdo by chtěl pochybovat o prospěšnosti toho, že občas panují *takoví* duchové? Bylo by omylem považovat právě vysoce vyvinuté a stranou se vznášející duchy za zvlášť vhodné k tomu, aby zjišťovali spoustu drobných obecných skutečností, sbírali je a vtěsňovali do závěrů: jsou spíše, jako výjimky, od samého počátku věci „pravidlům“ v nepřiznivém postavení. Nakonec mají více na práci než jen poznávat – totiž být něčím novým, *známenat* něco nového, *představovat* nové hodnoty! *Propast mezi „vědět“ a „umět“ je možná větší, i hrozivěji tajuplnější, než si kdo myslí.* Člověk se schopnostmi ve velkém stylu, člověk tvůrčí bude možná muset být nevědoucím – zatímco na druhé straně k vědeckým objevům po způsobu Darwinově nebude na škodu určitá úzko-

prstost, suchopárnost a plná pečlivost, zkrátka cosi anglického. – Nakonec ovšem Angličanům nezapomínejme, že již jednou svou hlubokou průměrností způsobili celkovou depresi evropského ducha: to, co se nazývá „moderními idejemi“ nebo „idejemi osmnáctého století“ nebo i „francouzskými idejemi“ – tedy to, proti čemu se *německý* duch pozvedl s hlubokým odporem –, bylo anglického původu, o tom nelze pochybovat. Francouzi byli jen opicemi a herci těchto idejí, i jejich nejlepšími vojiny, rovněž však bohužel jejich prvními a nejpokročilejšími *oběťmi*: neboť pro zavrženíhodnou anglomanii „moderních idejí“ nakonec *áme* francise* tak zhubla a vychrtlá, že se dnes takřka nevěřícně rozpomínáme na její šestnácté a sedmnácté století, na její hlubokou vášnivou sílu, její vynálezavou vznešenost. Následující větu historické správnosti však musíme zuby nehy držet a obhajovat proti okamžiku a jeho zdání: *evropská noblesse* – cíu, vkusu, mravu, zkrátka bere-me-li toto slovo v každém vysokém smyslu – je dílem a vynálezem *Francie*, evropská sprostnost, plebejství moderních idejí – dílem *Anglie* –

254

Ještě i nyní je *Francie* sídlem nejduchovnější a nejrafinovanější kultury Evropy a vysokou školou vkusu: ale člověk musí – tuto *Francii* vkusu* *umět* najít. Kdo k ní patří, dobře se skrývá: může být jen malý počet těch, v nichž a jimiž žije, navíc možná lidé, kteří nestojí na nejpevnějších nohou, dílem fatalisté, zachmuření, chorobní, dílem zchoulostivělí a strojení, takoví, kteří mají *ctížádost* se skrývat. Něco mají všichni společného: ucpávají si uši před řádcí hlouposti a melouci hubou demokratického bourgeoisie. Vskutku se dnes do popředí dere zhlouplá a zhrublá Francie – nejnověji, při *polírbu* Victoria Huga, slavila *pravé orgie* *nevkusu* a zároveň sebechvaly. Ještě něco jiného jim je společné: *dobrá*

* Francouzská duše.

vůle bránit se duchovní germanizaci – a ještě lepší neschopnost k tomu! Možná se už nyní Schopenhauer v této Francii ducha, jež je také Francií pesimismu, zavedl a zdomácněl více než kdy v Německu; nemluvě už o Heinrichu Heinovi, který jemnějším a náročnějším lyrickým z Paříže již dávno přešel do masa a krve, nebo o Hegelovi, který dnes v postavě H. Tainea – to znamená *prvního* živého historika – působí takřka tyranským vlivem. Co se však týče Richarda Wagnera: tím více se francouzská hudba učí utvářet se podle skutečných potřeb áme moderne, tím více bude „wagnerizovat“, to lze předpovědět – už nyní tak činí až aži! Přesto existuje trojka, nač mohou ještě i dnes Francouzi s hrdostí poukázat jako na své nejvlasnější dědictví a neztracený znak staré kultury nadřazenosti nad Evropou, navzdory všekterému dobrovolnému či nedobrovolnému germanizování a zhrubnutí vkusu: za prvé schopnost artistních vášní, oddanosti „formě“, pro niž bylo, vedle tisíce jiných, vynalezeno slovo l'art pour l'art: něco takového ve Francii po tři staletí nechybělo a stále znovu, dík úctě k „malému počtu“, umožňovalo jakousi komorní hudbu literatury, kterou v ostatní Evropě těžko nalezneme. To druhé, na čem Francouzi mohou založit svou nadřazenost nad Evropou, je jejich stará mnohostraná moralistická kultura, jež působí, že v průměru lze dokonce i u malých romanciers z novin a náhodných boulevardiers de Paris najít psychologickou zamicenost a zvědavost, o níž například v Německu nemá nikdo ani potuchy (natož aby měl věc samu). Němcům k tomu chybí pár staletí moralistického žánru, který, jak řečeno, si Francie neodpírala; kdo proto Němce nazývá „navinými“, předělává jejich nouzi na čnost. (Za protiklad k německé nezkušenosti a nevině in voluptate psychologica* – která není bez souvislosti s nudností německého styku mezi lidmi – a za nejzdarilejší výraz ryze francouzské zvědavosti a vynalézavosti v této říši jemného mrazení může platit Henri Beyle, onen

* V psychologické rozkoši.

podivuhodně předjímající a předbláhající člověk, který běžel napoleonským tempem svou Evropou, několika staletími evropské duše, jako stopař a objevitel této duše: bylo zapotřebí dvou pokolení, aby byl poněkud dosřizen, aby se dodatečně přišlo na některé ze záhad, jež ho trápily a plnily nadšením, tohoto záračného epikurejce a člověka otazníků, jenž byl posledním velkým psychologem Francie.) Existuje ještě třetí nárok na nadřazenost: v bytosti Francouzů došlo k jakž takž zářivě syntéze Severu a Jihu, což je vede k tomu, aby mnoho věcí chápali a jiné věci, které Angličan nikdy nepochopí, dělali; jejich temperament, vůči jihu periodicky přivracený a odvrácený, v němž čas od času překypí provenzálská a ligurská krev, je chráněný před mrazivou nordickou šedí a přízrakem pojmů bez slunce a chudokrevnosti – před naší německou chorobou vkusu, proti jejíž přemíře byla právě s velkou rozhodností naordinována krev a železo, chci říci: „velká politika“ (v souladu s nebezpečným léčitelským uměním, jež mě učí čekat a čekat, ale doposud ještě nikoli doufat). I dnes ještě existuje ve Francii prvotní porozumění a vstřícnost pro ony vzácnější a zřídka uspokojené lidi, kteří jsou příliš obsáhlí, než aby byli ukojeni nějakým vlastněncem, a umějí milovat v Severu jih, a v jihu Sever – pro rodilé Stredozemce, „dobré Evropany“. – Pro ně skládal hudbu Bizet, tento poslední génius, který spatřil novou krásu a svůdnost – který hudbě objevil kousek žihu.

255

Zdá se mi, že je třeba být vůči německé hudbě v mnoha ohledech opatrný. Za předpokladu, že člověk miluje jih, jako ho miluji já, jako velkou školu uzdravování, v tom nejdůchovnějším i nejsmyslnějším, jako nevázané bohatství slunce a slunečné zjasnění, které se rozlévá nad svěbýtným, v sebe věřícím životem: nuže, takový člověk se naučí mít na pozoru před německou hudbou, protože tím, že mu opět pokazí vkus, pokazí mu opět i zdraví. Takový Jižan, nikoli původem, nýbrž čívou, musí, pokud sní o bu-

doucnosti hudby, snít i o záchraně hudby před Severem a mít v uších předehru hlubší, mocnější, možná nebezpečnější a tajuplnější hudby, hudby nadněmecké, která při pohledu na modré rozkošnické moře a středozeemský nebeský jas nezmlkne, nezpopelaví, nevybledne, jak se stává veškeré německé hudbě, hudby nadevropské, jež si své právo podřízí ještě i vedle hnědavých západů slunce v poušti, jejíž duše je spřízněna s palmou a zdá se být doma mezi velkými krásnými osamělými dravci a umí se mezi nimi toulat... Dovedl bych si představit hudbu, jejíž nejvzácnější kouzlo by spočívalo v tom, že by už nevěděla nic o dobru a zlu, že by se v ní jen tu a tam zachvěl jakýsi lodníkův stesk po domově, jakýsi zlatavý stín a něžná slabost: umění, které by vidělo, jak se k němu z velké dálky sblhají barvy zanikajících, už takřka nesrozumitelného *mordního* světa, a které by bylo dost pohostinné a hluboké, aby takové pozdní běžence přijalo. –

256

XMAC
 Kvůli chorobnému odcizení, jež mezi národy Evropy vložilo a stále vkládá nacionalistické šílenství, rovněž kvůli politickým krátkého pohledu a rychlé ruce, kteří jsou dnes s jeho pomocí u moci a vůbec netuší, s jakou nutností je ona rozdělující politika, kterou provádějí, jen politikou meziaktí – kvůli tomu všemu a ještě jinému, dnes vůbec nevyslovitelnému se teď přehlížejí nebo svévolně a živě překrucují ona naprosto jednoznačná znamení, v nichž přichází ke slovu, že *Evropa chce být jedina*. U všech hlubších a obsáhlejších lidí tohoto století bylo hlavním zaměřením tajemné práce jejich duše připravovat cestu k *oné nové syméze* a zkusmo předjímat Evropa budoucnosti: pouze na svém povrchu nebo ve slabých chvílkách; třeba ve staří, patřili k „vlastencům“ – jako by si chtěli jen sami od sebe odpočinout, když se stali „patrioty“. Myslí na lidi jako Napoleon, Goethe, Beethoven, Stendhal, Heinrich Heine, Schopenhauer: a nemějte mi za zlé, přičtu-li k nim i Richarda Wagnera, u něhož se nesmíme nechat zrnát tím, jak si

sám neporozuměl – géniové jeho druhu mají jen vzácně právo rozumět sami sobě. A ještě méně se ovšem smíme nechat zrnát tím nevychovaným halasem, s nímž se teď ve Francii proti Richardu Wagnerovi vzpěčují a brání: přesto platí fakt, že *pozdní francouzská romantika* čtyřicátých let a Richard Wagner spolu naneyšší úzce a niterně souvisí. Jsou spřízněni, podstatně spřízněni ve všech výškách a hloubkách svých potřeb: je to Evropa, jedna Evropa, jejíž duše se skrze jejich rozmanité a bouřlivé umění děven, vzhůru a dychtí – kam? do nového světa? k novému slunci? Ale kdo by mohl přesně vyslovit to, co nedokázali zřetelně vyslovit všichni tito mistři nových jazykových prostředků? Jisté je, že je mučila táž bouře, tyž vzdor, že stejným způsobem *hledali*, tito poslední velcí hledači! Všichni ovládnuti literaturou až do svých očí a uší – první umělci světově literárního vzdělání –, většinou dokonce sami píšící, básníci, prostředníci a místicelé uměn a smyslů (Wagner patří jako hudebník mezi malíře, jako básník mezi hudebníky, jako umělec vůbec mezi herce); vesměs fanatikové *výrazu* „za každou cenu“ – vyzdvihují Delacroixe, Wagnerova nejblížešího příbuzného –, vesměs velcí objevitelé v říši vznešeného, i ohavného a strašného, ještě větší objevitelé v efektu, v předvádění, v umění stavět na odív, všichni s talentem daleko předčícím jejich génia, virtuosové skrz naskrz, s povážlivými cestami ke všemu, co svádí, láká, nutí, poráží, rození nepřátelé logiky a rovných linií, prahnoucí po cizím, exotickém, nesmírném, křivém, odporujícím si; jako lidé – Tantalové vůle, vypracovanější se plebejci, kteří věděli o své neschopnosti vznešeného tempa, lenta v životě a tvorbě – pomysleme například na Balzaca –, bezuzdní dělníci, sami sebe takřka ničící prací; antinomisté a buřtíci v mravech, citžádostivci a nenasytní, bez rovnováhy a požitku; všichni nakonec ztroskotali a roztržili se o křesťanský kříž (a to plným právem: neboť kdo z nich by byl dost hluboký a původní na filosofii *Antikrista*?) velkou opovazlivě-odvažný, skvěle-násilný, vysoko letící a vysoko strhující druh vyšších lidí, kteří své století – a je to století *mnoz-*

stojí – museli teprve učit pojmu „vyšší člověk“... At jen němečtí přátelé Richarda Wagnera uváží, zda je ve wagnerovském umění něco podstatně německého, či zda není právě jeho významem, že pochází z *nadněmeckých* zdrojů a popudů: přitom se nesmí podceňit, jak nepostradatelná byla k vytvoření jeho typu právě Paříž, po níž ho v rozhodujícím čase přiměla toužit hloubka jeho instinktů, a jak se celé jeho vystupování, jeho sebe-apoštolství mohlo zavřít teprve tvář v tvář francouzskému vzoru socialistů. Možná, při jemnějším srovnání, sledáme ke cí německé povahy Richarda Wagnera, že vše prováděl silněji, směléji, tvrději, výše, než by dokázal Francouz devatenáctého století – díky okolnosti, že my Němci jsme o něco blíže barbarství než Francouzi; možná je dokonce to nejpodivuhodnější, co Richard Wagner vytvořil, celé té pozdní latinské rase navždy a nejen pro dnešek nepřístupné, nepochopitelné, nenapodobitelné: postava Siegfrieda, onoho *velmi svobodného* člověka, který vsukku může připadat vkusu starých a křehkých kulturních národů až příliš svobodný, příliš tvrdý, příliš bujarý, příliš zdravý, příliš *antikatalický*. Dokonce byl možná hříchem proti romantice, tento antirománský Siegfried: nuže, Wagner tento hřích bohatě odčinil, v kalných dnech svého stáří, když – předjímaje vkus, jenž se stal mezitím politickou – se sobě vlastní religiózní vehemencí začal ne-li přímo nastupovat, pak přece jen kázat *cestu do Říma*. – Abych nebyl, pro tato poslední slova, špatně pochopen, vezmu si na pomoc několik robustních rýmů, které i méně jemným uším prozradí, co chci – co chci *proti* „poslednímu Wagnerovi“ a jeho parsifalovské hudbě.

– Je tohle ještě německé? –

Je z německého srdce toto dusné ječení?

A německého těla toto těla-kleštění?

Je německé to kazarelské žehnutí,

to vonné kadičkové smyslu lechtání?

A německé snad klopytávé vrávorání,

to potácivé neurčité povlávání?

Ten pohled jepťšek, to zvonů znění,

to liché nadnebeské vytřzení?

– Je tohle ještě německé? –

To zvažte! Vždyť jste ještě před branami:

Co slyšíte, toť *Řím*, toť *římská víra* mezi námi!